

Вікторія Каблаш

аспірант кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами
ім. академіка І. Зязюна, Національного технічного університету
“Харківський політехнічний інститут”; Харків, Україна
ORCID: 0000-0002-2133-4427
E-mail: victoria1701@ukr.net

ОСОБИСТІСНО – ОРІЄНТОВАНИЙ КОМПОНЕНТ У ФОРМУВАННІ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Анотація: розглянуто та проаналізовано особистісно-орієнтований компонент моделі формування лідерських якостей майбутніх психологів; проаналізована Я-концепція в професії психолога; сформульована проблема формування психологів як лідерів.

Ключові слова: лідерство, лідерські якості, психолог – лідер, Я-концепція, особистісно-орієнтований компонент

Viktoriia Kablash

post-graduate student department of pedagogy and psychology of social Systems
management named after I. Zyaziun, National Technical University
“Kharkiv Polytechnic Institute”; Kharkiv, Ukraine
E-mail: victoria1701@ukr.net

PERSONALITY-ORIENTED COMPONENT IN THE FORMATION OF FUTURE PSYCHOLOGISTS' LEADERSHIP QUALITIES

Abstract: the personality-oriented component of the model of the formation of future psychologists' leadership qualities is analyzed; the self-concept in the profession of a psychologist is considered; the problem of forming psychologists as leaders is outlined.

Keywords: leadership, leadership skills, a psychologist as a leader, self-concept, personality-oriented component.

Викторія Каблаш

ЛИЧНОСТНО – ОРИЕНТИРОВАННЫЙ КОМПОНЕНТ В ФОРМИРОВАНИИ ЛИДЕРСКИХ КАЧЕСТВ БУДУЩИХ ПСИХОЛОГОВ

Анотація: рассмотрен и проанализирован личностно-ориентированный компонент модели формирования лидерских качеств будущих психологов; рассмотрена Я-концепция в профессии психолога; рассмотрена проблема формирования психологов как лидеров.

Ключові слова: лидерство, лидерские качества, психолог – лидер, Я-концепция, личностно – ориентированный компонент.

Viktoriia Kablash

An extended abstract of a paper on the subject of:

“Personality-oriented component in the formation of future psychologists’ leadership qualities”

Problem setting: *The formation of future psychologists’ leadership qualities consists of various components, among which a personality-oriented component is one of the most important. During our research, we have identified the importance of future psychologists’ awareness of themselves, their profession and themselves in the profession. Modern society makes high requirements to the profession of a psychologist, which is demonstrated in stereotyped thinking, for example, a psychologist must be able to restrain his/her emotions, understand and realize his/her strengths and weaknesses, etc. Undoubtedly, we believe that for successful career, a psychologist who is a leader must have these skills. However, a psychologist being a developing personality in society needs understanding, sympathy, and support.*

To form future psychologists’ leadership qualities in the model, we have created a personality-oriented component in order to help them realize, first of all, themselves as personalities and future professional leaders, and also understand the importance of their profession for the society.

Recent research and publications analysis. *researching the problem of leadership of future psychologists in the context of personality-oriented component, the scientific works of domestic and foreign scientists were analyzed. Personality – oriented approach consists of: creative approach to their work (Fromm E., Kozlov V., Makhlova O., Kachanova N., Petronene G. and others). The psychologist must be able to be creative in their work; self-development of a psychologist as a leader (O. Romanovsky, V. Panok, T. Gura, A. Zeer, A. Zhigulin and others); I – the concept (E. Prokopyev, E. Ibragimov, L. Gren and others); flexibility of thinking (J. Guilford, E. Torrence and others). Analyzed the works of scientists,*

formulated an understanding of the components of personality - oriented component.

Paper objective *the paper aims to consider the peculiarities of the personality-oriented component of the model for the formation of future psychologists’ leadership qualities.*

Paper main body. *The issue of the development of a psychologist’s personality attracts the scientists’ attention. We assume that this is due to the fact that the need for specialists in this profession in the modern world is increasing. Psychology professionals are required in various areas (in educational, medical institutions, in industries, etc.). Of particular interest is the study of a psychologist’s personality and training future specialists in higher educational institutions.*

We have included the personality-oriented component in our model of forming future psychologists’ leadership qualities. It involves:

- 1) self-development of a psychologist as a leader;*
- 2) creative approach to work;*
- 3) self-control;*
- 4) self-concept;*
- 5) flexibility of thinking.*

Self-development is considered as not only the development of oneself as a personality, but also as a professional.

Creative approach to work is an opportunity to show creativity in one’s activities.

Speaking about the flexibility of thinking, we consider this concept as a psychologist’s ability to find quick solutions in individual situations, the absence of stereotypes regarding various cases in practice.

A psychologist needs to show restraint, patience, understanding, to control his/her emotions and feelings. It also requires an objective assessment of the situations that

a psychologist comes across during his/her work (self-control).

Self-concept is an important component in the personal and professional sphere of a psychologist. A psychologist as a leader is supposed to study his/her personality and realize him-/herself through relationships with other people, professional activities, through personal experience in solving situations, understanding his/her strengths and weaknesses, positive and negative qualities.

Conclusions of the research. In our work, we have distinguished the personality-

oriented component among others. We believe that a psychologist as a leader should be able to understand and be aware of him/herself as a personality and as a professional. Through understanding his/her weaknesses and strengths, positive and negative qualities, a person can understand other people, and gains the ability to provide competent help. We believe that the components of the personality-oriented component should be taken into account when training future specialists in the field of psychology.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Формування лідерських якостей майбутніх психологів включає в свою складову різні компоненти, серед яких одним з головних є особистісно-орієнтований. Під час проведення нашого дослідження, ми виявили важливість усвідомлення себе, своєї професії і себе в професії з боку майбутніх психологів. Сучасне суспільство висуває професії психолога високі вимоги, виявляючи стереотипність мислення, зокрема психолог повинен вміти стримувати свої емоції, розуміти і усвідомлювати свої сильні і слабкі сторони, тощо. Безсумнівно, ми вважаємо, що для успішної діяльності психолог-лідер повинен володіти даними навичками, але також психолог є особистістю, яка розвивається в суспільстві і має потребу в розумінні, співчутті, підтримці.

Було досліджено вимоги роботодавців на сайтах Work.ua, rabota.ua, hh.ua, які висуваються до професії психолога або професій, що вимагають психологічну освіту. Був проведений аналіз і зроблено висновок, що, крім професійних навичок і вмінь, роботодавці вимагають від кандидатів на посади високого рівня розвитку особистісних якостей, таких як: лідерські здібності, відповідальність, вміння працювати в команді, творче мислення, самоорганізованість, тощо. На основі отрима-

ної інформації зроблено висновок про підвищені вимоги до професії психолога, зокрема наявність лідерських якостей. В ході дисертаційного дослідження була розроблена модель, одним із компонентів якої є особистісно-орієнтований.

Аналіз досліджень останніх досліджень і публікацій, яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор: досліджуючи проблему лідерства майбутніх психологів у контексті особистісно-орієнтованого компонента, були проаналізовані наукові праці вітчизняних і закордонних вчених. Особистісно-орієнтований підхід на думку вчених (Фром Е., Махлова О., Козлов В., Качанова Н., Пятронене Г. та інші) полягає у творчому підході до своєї справи. Психолога як творчу особистість; що здатна до саморозвитку як лідер розглядали О. Романовський, В. Панок, Т. Гура, А. Зеер, А. Жігулін та інші. Я-концепція психолога вивчалась Е. Прокоп'євою, Є. Ібрагімовою, Л. Грень та інші. Гнучкість мислення професіонала розглянуто у роботах Дж. Гілфорд, Е. Торренса та інших. Проаналізувавши праці вчених, було сформульоване розуміння складових особистісно-орієнтованого компонента.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття: психолог має можливість допомагати іншим людям,

коли сам усвідомлює себе, свої сильні і слабкі сторони, усвідомлює себе в професії, прагне розвиватися особистісно та професійно. Психолог-лідер особистим прикладом показує необхідність розвиватися, добиватися своїх цілей, виражати себе. Особистісно-орієнтований компонент в моделі формування лідерських якостей майбутніх психологів дозволяє студентам вивчити і усвідомити себе для формування себе як фахівців. Особистісно-орієнтований компонент моделі формування лідерських якостей виділяє підгрупи якостей, необхідні для розвитку майбутніх психологів. Особистісно-орієнтований компонент в даній статті розглядається в концепції розвитку лідерських якостей у майбутніх психологів для підвищення своєї конкурентоспроможності на ринку праці.

Формування цілей статі (постановка завдання). Виділити особливості особистісно-орієнтованого компонента та запропонувати структуру моделі формування лідерських якостей майбутніх психологів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На сьогоднішній день проблема лідерства стає набуває популярності. Роботодавці серед вимог до фахівців на вакантні посади висувають наявність лідерських якостей (сайт Work.ua та rabota.ua). В Україні стає досить затребуваною професія психолога не тільки як консультанта, а й як фахівця у роботі, навчанні та адаптації персоналу. Однією з вимог до посади також є наявність розвинених лідерських якостей.

Клімов Е. вважає, що психологом може бути людина з підвищеним рівнем відповідальності, і вказує, що даний факт необхідно враховувати при підготовці майбутніх фахівців[5]. Можна погодитися з твердженням Е. Клімова. Психолог несе відповідальність за тих, хто звернувся до нього. Фахівець з психології отримує доступ до інформації про переживання,

страхи, тощо. Необхідно усвідомлювати себе, свої дії і слова.

Меем Р. вважає, що ті, хто вибирає собі професійний шлях у психології, повинен відчувати себе вільно в суспільстві і в спілкуванні в будь-якими людьми, проявляти емпатію і привертати до себе людей [5]. Можна погодитися з даним твердженням. Психолог працює з людьми різних віросповідань, рас, матеріального достатку, переконань. Упередженість до чого-небудь не може свідчити про професіоналізм фахівця. Необхідно зберігати нейтралітет і бажання допомогти у вирішенні проблеми.

Було проаналізовано дослідження Е. Корсунського. Був проведений контент-аналіз 126 наукових публікацій, присвячених сучасним вимогам до особистості психолога. Отримані дані вчений проаналізував і виділив особистісні та професійні якості, необхідні психологу для успішної діяльності:

1) блок рефлексивно-перцептивних якостей (11 якостей, які включають в себе адекватність в сприйнятті себе і оточуючих.);

2) блок вольових якостей психолога (22 якості, серед яких можна виділити відповідальність, самоорганізованість тощо.);

3) блок когнітивних якостей особистості психолога (14 якостей, серед яких вченим були виділені такі: інтуїція, самостійність, самокритичність та ін.);

4) професійна компетентність (7 якостей, які включають такі: професійні вміння та навички, розуміння й усвідомлення меж власної компетентності тощо);

5) блок поведінкових якостей психолога (16 якостей, серед яких: здатність швидко приймати нестандартні рішення в різних ситуаціях, терпимість до фрустрації тощо);

6) блок ціннісно-смислових якостей психолога (28 якостей, а саме: професійний такт, етичні принципи роботи психолога тощо);

7) блок психологічної культури особистості психолога (28 якостей, серед

яких можна виділити такі: духовність, рефлексивні здібності, емоційно-чуттєву культуру, психологічну грамотність тощо);

8) блок емоційних якостей психолога (28 якостей, а саме: бажання допомагати іншим людям, здатність розуміти емоції тощо);

9) професійна ідентичність психолога (5 якостей: самоприйняття, самоповага, особистісна ідентичність, професійна самосвідомість, професійне самовизначення);

10) блок комунікативних якостей психолога (27 якостей, а саме: володіння способами впливу на інших людей тощо) [3].

Аналізуючи наведений контент аналіз Е. Корсунського, можна зробити висновок про те, що вимоги до особистості психолога як професіонала різноманітні та вимагають високого рівня підготовки. У дисертаційній роботі розглядається формування лідерських якостей майбутніх психологів під час професійної підготовки. У результаті роботи були виділені компоненти, що характеризують психолога як професіонала. Серед виділених компонентів, в даній статті буде розглянутий особистісно-орієнтований компонент.

Особистісно-орієнтований компонент був включений у модель формування лідерських якостей майбутніх психологів. Під ним розуміється:

- 1) саморозвиток психолога як лідера;
- 2) творчий підхід до справи;
- 3) самовладання;
- 4) Я-концепція;
- 5) гнучкість мислення.

Саморозвиток є невід'ємною частиною особистості будь-якого фахівця, що є не тільки розвиток себе як особистості, а також як професіонала. Світ розвивається і психологу-лідеру необхідно звертати свою увагу на мінливі тенденції в професійному співтоваристві, у потребах суспільства, сучасних актуальних проблемах. Виникає необхідність розвивати себе як особистість, тобто мати хобі, заняття, що сприяє розвитку своїх

талантів, розвивати свій особистісний потенціал. А. Зеер визначає саморозвиток психолога-професіонала як взаємозв'язок особистісного та професійного, розглядає як атрибут вищого розвитку особистості, професійна діяльність і активність особистості, спрямовані на самовдосконалення [1]. А. Жігулін в професійному саморозвитку психолога виділяє цілеспрямованість, активність і усвідомленість [10].

Творчий підхід до справи є можливістю проявити творчість і креатив у своїй роботі. Психолог працює з людьми і ситуації, в які можна потрапити, мають різні шляхи вирішення, тому часто доводиться проявляти креативність (вміти коректно відповісти, придумати на ходу якусь вправу, якщо ми говоримо про тренінг). Творчий підхід до своєї діяльності сприяє розвитку гнучкості мислення, необхідного для роботи психолога [8]. Можна погодитися з тим, що творчий підхід розвиває гнучкість мислення, вчить мислити швидко і нестандартно. Творчий підхід до справи допомагає розрадити людину, яка звернулася до психолога, допомогти налагодити комунікативний контакт, що безсумнівно є найважливішим фактором для продуктивної роботи.

Творчий підхід до справи також сприяє зниженню рівня незадоволеності своєю роботою, зменшуючи можливість швидкого професійного вигорання [4].

Пятронене Г. в своїх працях звертає увагу на той факт, що ефективність психолога-професіонала визначається тоді, коли доводиться розширювати діапазон поведінки в професійних ситуаціях. Пояснюється це тим, що в своїй практиці психологу необхідно проявляти індивідуальний підхід у різних ситуаціях, відповідно до їх унікальності [7]. Можна погодитися з таким твердженням. У роботі психолога щодня відбуваються унікальні ситуації і пов'язаний даний фактор з тим, що фахівець з психології працює з людьми, кожен з яких має свою унікальність та індивідуальність.

Говорячи про гнучкість мислення, розглядається дане поняття як вміння психолога знаходити швидкі рішення в індивідуальних ситуаціях, відсутність стереотипів щодо різних випадків на практиці. Діяльність психолога пов'язана з непередбачуваністю та неординарністю, незапланованістю ситуацій, відповідно єдиного рішення будь-якої ситуації не існує. Вчені Дж. Гілфорд і Е. Торренс відзначали безпосередній взаємозв'язок творчого підходу до справи і гнучкості мислення [8].

Самовладання є одним із найбільш важливих особистісних і професійних якостей майбутніх психологів. Люди, які звертаються до психолога, можуть мати різну поведінку, реакції під час роботи, готовність до саморозкриття і вирішення проблеми. Психологу необхідно проявляти витримку, терпіння, розуміння, управляти своїми емоціями і почуттями [9]. Також необхідна неупереджена оцінка ситуацій, які психолог дізнається під час своєї роботи. Заборонено висловлювати особисту думку щодо питань, що розкриваються під час консультативної роботи, щоб в майбутньому не вплинути на рішення клієнта.

Психолог-лідер займається дослідженням своєї особистості і усвідомленням себе через відносини з іншими людьми, професійну діяльність, через особистий досвід вирішення ситуацій, усвідомлюючи свої сильні та слабкі сторони, позитивні та негативні якості. Е. Прокоп'єва визначає Я-концепцію як спільність уявлень особистості про себе через вираження себе, усвідомлення своїх почуттів, емоцій, думок, бажань, потреб. У своїх працях вчена співвідносить особистісну і професійну Я-концепцію:

1) особистісна Я-концепція втрачає значення перед професійною і фахівець ототожнює себе тільки зі своєю професією;

2) подолання кордону професійних відносин для того, щоб зіткнутися з особистими;

3) обмеженість відображення особистості тільки з професійного або особистого боку [6].

Ібрагімова Е. зазначає, що профе-

сія психолога піддається постійному стресу. Під час навчання майбутнім психологам не обхідно засвоїти свої професійні компетенції і пройти шлях для розкриття своїх професійних здібностей, усвідомлення себе як професіонала. Для студентів початковий шлях становлення себе як професіонала буде проходити через життєвий досвід, ситуації, набуті знання, вміння та навички, тощо [2].

Отже професійна і особистісна Я-концепції нерозривно пов'язані. Через особистісну Я-концепцію майбутній психолог пізнає себе, вивчає себе як особистість, що сприяє особистісному зростанню. У професійній Я-концепції майбутній психолог усвідомлює, розуміє і вивчає себе як професіонал, отримує досвід в професійній сфері, прагне досягати успіху, розвиватися, вчитися у більш досвідчених колег. Психолог-лідер повинен вміти гармонізувати обидва боки Я-концепції себе як професіонала, щоб не було перехилення в одну або іншу сторону.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Вивчаючи і аналізуючи тему формування лідерських якостей майбутніх психологів в процесі професійної підготовки була сформована модель формування лідерських якостей. Одним з її компонентів став особистісно-орієнтований. На основі дослідження особистісно-орієнтований компонент був розділений на складові, необхідні для розуміння і усвідомлення майбутніми психологами себе як особистостей і професіоналів. У психологічній науці в особистості психолога як успішного фахівця важливим фактором є розуміння себе, своїх сильних і слабких сторін (особистісних і професійних). Розглядаючи психолога в ролі лідера, можна припустити, що опрацювання складових особистісно-орієнтованого компонента виявиться однією з основ для формування лідерських якостей у фахівців з психології. Остаточні дані будуть відображені в дисертаційному дослідженні.

Список літератури:

1. Дерев'янка С. П. Емоційний штучний інтелект у професійній підготовці майбутніх психологів / С. П. Дерев'янка // Інформаційні технології і засоби навчання. – №81(1). – 2021. – С. 192–209

2. Ибрагимова Э. Особенности становления профессиональной Я-концепции будущих психологов / Э. Ибрагимова // Вестник Совета молодых учёных и специалистов Челябинской области. – №1 (16). – Т. 2. – 2017. – С. 58–61

3. Корсунский Е. А., Есманская Н. Е. Развитие психологической проницательности студентов-психологов средствами художественной литературы / Е. А. Корсунский, Н. Е. Есманская. – Воронеж: ВЭПИ. – 2008. – С. 157

4. Романовський О. Г., Резнік С. М., Гура Т. В., Панфілов Ю. І, Головешко Б. Р., Бондаренко В. В. Лідерські якості в професійній діяльності / О. Г. Романовський, С. М. Резнік, Т. В. Гура, Ю. І. Панфілов, Б. Р. Головешко, В. В. Бондаренко за заг. ред. О. Г. Романовського. – Харків: НТУ “ХПІ”. – 2017. – С.142

5. Махлова О. Структура творческой готовности к профессиональной деятельности у будущих практических психологов / О. Махлова // Современные исследования социальных проблем [электронный научный журнал]. – 2012. – №6(14)

6. Прокопьева Е. Профессиональная Я-концепция психологов / Е. Прокопьева начальные этапы профессионального становления, ее динамика в процессе обучения // дис... к-та психол. наук. Ростов-на-Дону. – 2000. – С. 224

7. Пятронене Г. Творческий психотерапевт и гармоничный психотерапевт – как их совместить? / Г. Пятронене // Existentia: психология и психотерапия. – 2010. – №3. – С. 104–110

8. Гілфорд Ю. П. Природа людського інтелекту / Ю. П. Гілфорд. – N. Y.: Mc-Graw Hill. – 1967

9. Романовський О., Підбуцька Н., Штученко І., Книш А. Зв'язок між особистим перфекціонізмом та ефективністю навчальної діяльності учнів / О. Романовський, Н. Підбуцька, І. Штученко, А. Книш // Журнал освітньої культури та суспільства. – 2020. – Вип. 11. – №1

10. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://shgpi.edu.ru/files/nauka/vestnik/2015/2015-3-23.pdf>

References:

1. Derevyanko, S. P. (2021), “Emotional artificial intelligence in the training of future psychologists”, *Information Technology and Teaching Aids*, no. 81 (1), pp. 192–209

2. Ibragimova, E. (2017), “Peculiarities of becoming a professional self - the concept of future psychologists”, *Bulletin of the Council of Young Scientists and Specialists of the Chelyabinsk region*, no. 1 (16) vol. 2, pp. 58–61

3. Korsunsky, E. A., Esmanskaya, N. E. (2008), “Development of psychological insight of students-psychologists by means of fiction”, *Voronezh: VEPI*, p. 157

4. Romanovsky, O. G., Reznik, S. M., Gura, T. V., Panfilov, Y. I., Goloveshko, B. R., Bondarenko, V. V., for general. ed. O. G. Romanovsky (2017), “Leadership qualities in professional activity”, *Kharkiv: NTU “KhPI”*, p. 142

5. Makhlova, O. (2012), “The structure of creative readiness for professional activity in future practical psychologists”, *Modern research of social problems (electronic scientific journal)*, no. 6 (14)

6. Prokopyeva, E. (2000), “Professional self-concept of psychologists: the initial stages of professional development, its dynamics in the learning process”, *disk to psycho, Science, Rostov-on-Don.*, p. 224

7. Petronene, G. (2010), “Creative psychotherapist and harmonious psychotherapist - how to combine them?”, *Existentia: psihologija i psychotherapy*. no. 3. pp. 104–110

8. Guilford, Y. P. (1967), "The nature of human intelligence", N. Y.: Mc-Graw Hill
9. Romanovskyi O., Pidbutska N., Shtuchenko I., Knysh A. (2020), "Connection between personal perfectionism and efficiency of students' learning activities", Journal of Education Culture and Society, vol. 11, no. 1
10. Electronic resource, available at: <http://shgpi.edu.ru/files/nauka/vestnik/2015/2015-3-23.pdf>

Стаття надійшла до редколегії 06.05.21